

אור עליון

לעילוי נשמת הצדקת שרה ברכה בת שרה בן פורת ז"ל

לעילוי נשמת נפתלי בן שמעה ברזילי, שמואל משה בן אסתר טוטיאן, משה בן שרה בן-פורת, ת.נ.צ.ב.ה.

שנה שביעית | סיון תשע"ו, גיליון מס' 80

www.yahadoot.net • mhbp52@etrog.net.il • 054-848 666 1

עדות מצמדרת! המלאך דיבר מגדונו של הבית יוסף

שומעים את קולכם... את כל הדברים האלה דיבר אלינו, ושמעה אוזנינו, ורבות כהנה וכהנה מענייני החכמה, כמה וכמה הבטחות גדולות. וכולנו געינו בבכייה מרוב השמחה, ואז נתחזקנו עד אור הבוקר, ולא פסק הלימוד מפנינו בגילה ורעדה."

מאחר והמלאך המגיד אמר להם, שאם הם ילמדו בעשרה אז מעלתם תגדל יותר, לכן בליל שני של שבועות הם הקפידו ללמוד בעשרה. וכך מספר הרב אלקבץ לגבי הלילה השני: "ומרוב השמחה שהיינו עשרה, לא המתנה [קול השכינה] עד עת קריאת המשנה, ולא עד חצות, כמו בלילה הראשון שהיה ממש בחצות הלילה, רק תיכף שהיינו קוראים דיברות של משנה תורה, בהגיענו אל פרשת 'שמע', קול דודינו דופק. והתחיל: 'שמעו יידיים, המהדרים מן המהדרים! אשריכם יידי, אשריכם המעלים אותי, כמה וכמה נתעליתם שאתם עשרה לכל דבר שבקדושה, אשריכם בעולם הזה, אשריכם ואשרי יולדתכם. ודעו כי אתם מבני עליה, וזכיתם להיות מהיכל המלך. וקול תורתכם והבל פיהם עלה לפני הקדוש ברוך הוא, ובקע כמה אווירים וכמה רקיעים עד שעלה. ומלאכים שתקו, ושרפים דממו, והחיות עמדו, וכל צבא מעלה והקדוש ברוך הוא

וחזק, ונפלנו על פנינו, ולא היה רוח באיש לישא עינו ופניו לראות מרוב המורא. והדיבור ההוא מדבר עמנו, והתחיל ואמר [המלאך המגיד דיבר בשמה של השכינה]:

"שמעו יידי, המהדרים מן המהדרים, יידי אהובי! שלום לכם, אשריכם ואשרי יולדתכם, אשריכם בעולם הזה, אשריכם בעולם הבא, אשר שמתם על נפשכם לעטרני בלילה הזה, אשר זה כמה שנים נפלה עטרת ראשי ואין מנחם לי, ואני מושלכת

בעפר חובקת אשפות, ועתה החזרתם עטרה ליושנה. התחזקו יידי, התאמצו אהובי, שמחו ועלצו, ודעו כי אתם מבני עליה, וזכיתם להיות מהיכל המלך. וקול תורתכם והבל פיהם עלה לפני הקדוש ברוך הוא, ובקע כמה אווירים וכמה רקיעים עד שעלה. ומלאכים שתקו, ושרפים דממו, והחיות עמדו, וכל צבא מעלה והקדוש ברוך הוא

מון ה"בית יוסף" - הרב יוסף קארו זצ"ל

עליהם. השל"ה כותב בתחילת דבריו: "להראות גדולת מעלת זה הלילה, איך שחביב לפני הקדוש ברוך הוא, לבלתי נידום [נשתוק] רגע אחת מדביקות התורה, אכתוב לכם מעשה שאירע קרוב לזמנינו". את האגרת שכתב הרב שלמה אלקבץ חובה לקרוא בשלמותה. יש בה הרבה סוד ומסתורין. מחוסר מקום העתקנו קטעים חשובים, בעריכה קלה:

"דעו לכם, כי הסכמנו, [הרב יוסף קארו] ואני ועבדיכם מהחברים, לעמוד על נפשינו ליל שבועות, ולגדל שינה מעיינו. ותהלה לאל כן עלה בידנו, כי לא הפסקנו רגע... ובעת שהתחלנו ללמוד המשנה, ולמדנו שתי מסכתות, זיכנו בוראנו, ונשמע את קול המדבר בפי החסיד [הרב יוסף קארו], קול גדול בחיתוך אותיות, וכל השכנים היו שומעים ולא מבינים. והיה הנעימות רב, והקול הולך

ליל שבועות שנת רצ"ג (1533). המקום: סלוניק, יוון, המרכז היהודי-ספרדי הגדול והמפואר אליו הגיעו רבים ממגורשי ספרד. באותה עת חי במקום רבי יוסף קארו, מחבר ה"שולחן ערוך", המכונה גם ה"בית יוסף", קודם שעלה לגור בצפת שבארץ ישראל. באותו לילה התקבצו סביבו חבורת מקובלים, ביניהם המקובל רבי שלמה הלוי אלקבץ, מחבר הפיטו "לכה דודי". והנה להפתעתם, לאחר סדר לימוד מיוחד התגלה אליהם מגיד משמים, שדיבר מגדונו של רבי יוסף קארו. (הבית יוסף זכה למלאך מגיד מן השמיים, אשר היה מדבר מגדונו, מלמדו סודות הקבלה, ואף מוכיחו על מעשיו. את דברי המגיד כתבם מן השולחן ערוך בספר "מגיד מישרים"). בין דברי המגיד הוא גם הזהירם בתוקף לעלות לארץ ישראל. ואכן, כשלוש שנים לאחר מכן, בחודש אלול רצ"ו (1536) עלו רבי יוסף קארו ור"ש אלקבץ ומשפחותיהם אל ארץ ישראל, והתיישבו בצפת.

הסיפור המופלא הזה נמצא באגרת שכתב רבי שלמה אלקבץ, והועתקה בספר "שני לוחות הברית", המכונה השל"ה (מסכת שבועות, פרק נד מצוה, אותיות ו-יג). הרב אלקבץ כותב במפורש, שיש בה דברים שלא יכל לגלות, ורק רמז

ראש המוסד מעיד על הנס שחולל ה"אור שמח"

צעדים מספר מר' מאיר שמחה. מעמד זה נחקק בזיכרוני, והוא עומד תמיד לנגד עיני.

"כררר עין פשטה השמועה בחוצות דווינסק, שהרב מאיר שמחה הכהן עשה מעשה ניסים, והציל את העיר. תושבי העיר הנוצרים ובתוכם גם אנטישמים ידועים, מיהרו לראות בירידת המים מעשה נס שחולל הרבי הקדוש. אולם ר' מאיר שמחה לא ראה בירידת המים מופת, ולא ראה את עצמו "קדוש". הוא להפיל את תחינתו בפני האלוקים הלך, ולא לבצע מעשה נסים! התרשמותי עמוקות מאישיותו המקרינה סמכות מוסרית ואנושית. זכורני, כי כאשר סיפרתי ליעקב הרצוג, בנו של הרב הראשי לישראל, ומנכ"ל משרד ראש הממשלה דאז, שהייתי מבאי ביתו של ר' מאיר שמחה הכהן, עלה ברק של קנאה בעיניו."

על גדותיו, או לפרוץ את הסוללה. בפני אבי עמדה השאלה, אם להישאר בבית עם המשפחה באסון העומד להתרגש, או ללכת לבית הכנסת לתפילת שחרית, ולצרף את תפילתו-תחינתו לזו של קהל המתפללים. לבסוף החליט למחר לבית הכנסת, ואני הצטרפתי אליו."

"בעיצומה של התפילה, שהייתה נרגשת ביותר, ומלווה זעקות שבר, פרצו יהודים מבוהלים לבית הכנסת, וצעקו שהמים עומדים בכל רגע לשטוף את העיר. ר' מאיר שמחה קם ממקומו עטוף בטליתו, ושם פעמיו לעבר הסוללה, ואחריו כל הקהל בטליתות. הרב עלה על הסוללה, עמד עליה, והתפלל לירידת המים. ואכן, תוך כדי תפילה החל הקרח לנוע ממקומו, הקרח נבקע, והמים החלו יורדים בנהר. הייתי על הסוללה,

איסר הראל - ראש המוסד לשעבר

למפרץ, מרחק של יותר מ-200 ק"מ, שרר עדיין חורף קר ומקפיא. כל הקטע הזה של הנהר היה מכוסה קרח עבה ועיקש. המים הגואים בזרם אדיר, ובהם גושי קרח ענקיים, מצאו את דרכם לים חסומה. הם קרעו גשרים, וסחפו עימם כפרים שלמים. המים האדירים הלמו בסוללה הגדולה המקיפה את העיר דווינסק, וגאו ללא הרף. בתוך זמן קצר היו עלולים לשטוף את הסוללה ולהציף את העיר."

"התושבים החלו נוהרים לקומות העליונות, ולגגות של הבניינים, והמתנו בכל רגע לאסון הקרב ובא. גם אנתנו ארזנו כל מה שניתן היה לסלט ולהציל, ועלינו שתי קומות בבניין שבו גרנו. חדרה גדולה אחזה בכולם. המשבר הגיע לשיאו בשבת לפנות בוקר. הנה בכל רגע עלול הנהר לעבור

איסר הראל, ששימש שנים רבות כראש המוסד, ואיש אינו מפקפק באמינות דבריו, מספר על הנס הגדול שראה בימי נעוריו, בעיר בה גדל, דווינסק שברוסיה. וכך הוא כותב בספרו בטחון ודמוקרטיה (עמ' 52):

"משנת 1888 ועד לפטירתו היה הרב ר' מאיר שמחה הכהן [המכונה ה"אור שמח"] על שם ספרו] רב העיר דווינסק. במשך כל שנות המלחמה ותהפוכותיה לא עזב ר' מאיר שמחה את העיר, ונשאר עם שארית צאן מרעיתו. אבי, תניך ישיבת וואלוז'ין, נהג לשתף אותי בביקוריו אצל ר' מאיר שמחה, אישיות שהקרינה אצילות וחום אנושי. הייתה זו חוויה בלתי רגילה עבורי, הנער הצעיר."

"בקשר לר' מאיר שמחה, זכור לי מקרה שלא אשכחחו לעולם! לעיר קרה נס גדול, והדבר יוחס לר' מאיר שמחה. אותה שנה החלה הפשטת השלגים והקרח במרחבי רוסיה, ובמקורות הנהר דווינה, עוד לפני שהגיע האביב לאיזור השפך של הנהר לים, במפרץ ריגה. באיזור שבין העיר דווינסק ועד

לעילוי נשמת
יוסף בן עזיזה
ואסתר בת זרה
ת.נ.צ.ב.ה.

הלכות נטילת ידיים

בית הכיסא, בית המרחץ, גזית ציפורניים והמספר

א. חייב אדם ליטול ידיו אחר שמתפנה, בין לגדולים ובין לקטנים, וצריך ליטול ידיו ג' פעמים לסירוגין. אך אין צריך נטילה מתוך כלי, אלא די בשטיפה מהברו. והנכנס להתרחץ באמבטיה או בבית המרחץ, צריך ליטול ידיו, ודי בנטילה פעם אחת.

ב. הנכנס לבית הכיסא, ואפילו לא עשה שם צרכיו, צריך ליטול ידיו פעם אחת בלבד. אבל הנכנס לאמבטיה ליטול חפץ או לצורך אחר, ולא התרחץ שם, אינו צריך ליטול ידיו. והנכנס לבית המרחץ של רבים, ליטול משם חפץ וכדומה, ולא התרחץ שם, מן הדין אינו צריך נטילת ידיים, והמחמיר ליטול ידיו - תבא עליו ברכה.

ג. הנוטל ציפורני ידיו או רגליו, אפילו לא נטל את כולו, צריך נטילת ידיים פעם אחת בלבד. ואפילו הנוטל ציפורן אחת בשיניו, צריך נטילה. וגם מי שאינו נוטל ציפורניו בעצמו אלא על-ידי אחרים, גם כן צריך ליטול ידיו.

ד. היוצא מבית המרחץ לאחר שהתרחץ שם, וכן מי שנטל ציפורניו,

ושמע קדיש, קדושה או ברכה, עונה קדושה ואמן אפילו לפני נטילת ידיים, מפני שאין רוח רעה שורה כל כך על ידיו, אלא נדנדוד רוח רעה, והיא מצווה עוברת. ואפילו מי שעשה צרכיו, ויצא מבית הכיסא ושמע ברכה או קדיש וקדושה, ישפשף ידיו בבגדיו לנקותם, ויענה כדין.

ה. המספר שיער ראשו, בין על ידי עצמו בין ע"י אחרים, צריך ליטול ידיו פעם אחת בלבד. וכן המספר שערו הראש של אחרים, צריך ליטול את ידיו אחר התספורת. ומכל מקום, הגזוז מעט משערות הילד בעת התגלחת הראשונה [חאלקה], אינו צריך ליטול ידיו, כיון שאינו נוגע אלא בקצות השערות, שאין שם מלמולי זיעה.

הנוגע בנעליים או במקומות המכוסים שבגופו

א. הנוגע בנעליים, סנדלים, מגפיים או נעלי בית, בין שלו בין של אחרים, צריך ליטול ידיו פעם אחת בלבד. אבל הנוגע בגרביים נקיות אינו צריך נטילה. לפיכך הגורב גרביים או פושטן, כל שאין בהן זיעה וזוהמה, אינו צריך נטילה. וכן הנוגע בשורכי הנעליים אין צריך נטילת ידיים.

ב. מי שחלץ מנעליו בלי שנגע בהן, אינו צריך ליטול ידיו. וכן המודד נעליים חדשות ונוגע בהן, וכשהסיר את הנעליים שעל רגליו לא נגע בנעליו הישנות, אינו צריך ליטול ידיו.

ג. הנוגע במקומות המכוסים שבגופו, אפילו נגע רק בראשי אצבעותיו, צריך נטילה פעם אחת בלבד. ואם אין לו מים, או שקשה לו ללכת אחר המים, די בניקיון בכל דבר שמנקה, שמשפשף ידיו באיזה בד וכדומה. (עיין מ"ב צב כט, וס"ס ד, ויבלקו"י ח"א עמ' יג.) אבל לתפילה

צריך ליטול ידיו במים דווקא. ורק העומד באמצע תפילת העמידה, ונגע במקומות המטונפים, מנקה ידיו בכל דבר שמנקה, כיון שאסור לו לזוז ממקומו. (ש"ע צב, ו"ש מ"ב.)

ד. מי שנגע בגופו לאחר שהתרחץ וגופו נקי, אין צריך נטילה. אבל הנוגע ברגליו, אף על פי שהן נקיות, שעלו מן הרחצה, ראוי להחמיר ליטול ידיו ג' פעמים לסירוגין, כי רוח רעה שורה על רגליו, ואינה מסתלקת ברחיצה.

ה. צריך להיזהר שלא לגעת בשוק או בירך, ובשאר המקומות המכוסים שבגופו, וכן שלא לחכך בשער ראשו, באמצע התפלה או לימוד התורה, או באמצע הסעודה, לפי שיש שם מלמולי זיעה. אבל הנוגע במקומות המגולים שבגופו, אין להקפיד.

ו. הרגילים לילך בשרוולים קצרים, מותר להם לגעת בזרועותיהם במקום הלוי, שלא נחשב בכלל מקומות המכוסים שבגופו.

ז. המחכך בתוך שערות ראשו, צריך ליטול ידיו פעם אחת בלבד, משום שהזיעה מצויה שם. אבל אם נגע בשערות ולא חיכך, אין צריך נטילת ידיים, שאין זוהמה בנגיעה בשיער בלבד. והמחכך בשערות זקנו, מנהג העולם להקל שלא ליטול ידיו לאחר מכן.

בית הקברות, לוויה, נגיעה בכינה ובבעלי חיים

א. הנכנס לבית הקברות, וכן הנוגע במת, או שעמד בתוך ארבע אמותיו [=2 מטר] של המת, צריך ליטול ידיו שלש פעמים לסירוגין. ומעיקר הדין, המשתתף בלוויה ועמד מחוץ לארבע אמות של מיסת המת, וגם לא נכנס

לבית הקברות, אין צריך ליטול ידיו, אך יש נוהגים להחמיר בכל אופן.

ב. אין להרבות לבקר בבית קברות, וכל שכן נשים, מחשש שהצינוריים [=כוחות הטומאה] ידבקו בהם. וכתב הגאון מוילנא באגרת לאשתו: "ותשמור שלא תלך לבית הקברות כלל וכלל, כי שם מתדבקין בקליפות מאד, וכל שכן בנשים, וכל הצרות והעוונות באים מזה".

ג. נוהגים, שאין מנגבים את הידיים, בנטילת ידיים שלאחר היציאה מבית הקברות, כדי שלא יסיחו את דעתם מזיכרון המת. אך מצד הדין מותר לנגב הידיים. ואם קשה עליהם הדבר, כגון בימות החורף, וראשים לנגב ידיהם. וכן נוהגים, שמי שנטל ידיו בחזרתו מבית הקברות, שאינו מוסר בידו הכלי לחברו, אלא מניח הכלי מידו, וחברו נוטל הכלי מהכיוור. ועוד נהגו להקפיד, שלא להיכנס לבית, ואפילו לביתו, עד שייטול ידיו. ואין זו אלא חומרא בעלמא. ואם אין לו מי שיביא לו מים לחצר, אין צריך להקפיד בזה.

ד. הנוגע בכינה צריך ליטול את ידיו פעם אחת בלבד, ולא דווקא אם הרגה. והנוגע בבעלי חיים טמאים, כמו חתול או כלב, טוב להחמיר ליטול ידיו במקום שאפשר. וכן הנוגע בבעלי חיים טהורים, טוב להחמיר שיטול ידיו, אלא אם כן יודע שהם נקיים, דמן הסתם מטונפים הם.

ו. מי שעשה אחד מכל אלו ולא נטל ידיו, אם תלמיד חכם הוא - תלמודו נטל, ואם אינו תלמיד חכם - יוצא מדעתו. פירוש, נכנסת בו רוח שטות, המביאה אותו לידי חטא ועוון. כמו כן, בחלק מהדברים הנ"ל, מי שלא נוטל ידיו כדין - מפחד ואינו יודע ממה מפחד.

בדחיפות לשירותים. לא מספיק לברך ברכת המזון ורץ לשירותים. אחרי שהתפנית, מה מברכים תחילה, ברכת המזון או אשר יצר?

תשובה: מברכים תחילה ברכת המזון, כיון שהיא מהתורה. וכן הדין בברכת "מעין שלוש", שהיא קודמת לאשר יצר. אבל אם יש חשש שתשכח ברכת אשר יצר, אצל תנ"ך אחר ברכת המזון או ברכה מעין שלוש, אז תברך תחילה אשר יצר. אבל האוכל דבר שברכתו "בורא נפשות", והלך לשירותים מבלי לברך ברכה אחרונה, ביציאתו מהשירותים - עליו להקדים ברכת "אשר יצר" תחילה. (הליכות עולם ח"א עמ' מא-מב.)

שאלה: בתי מתחנתת בעוד חמישה ימים, וחמי (אבא של בעלי) נפטר אתמול. האם בעלי יכול להיות נוכח בחתונה, כשהוא עדיין בשבוע האבלות שלו? האם הוא יכול להתרחץ ולהתלבש ולהגיע לאולם?

תשובה: אין לבעלך להיכנס לתוך אולם השמחות, ולהשתתף בשמחת החתונה, אלא עליו לעמוד מחוץ לאולם בשעת החופה, לשמיעת הברכות, ולאחר מכן לחזור לבית. (חזו"ע אבלות ב', עמ' שד"ה והנה בגליון.) ואין צריך לומר, שאסור לו ללבוש בגדי שבת ולהתרחץ לפני בואו לחופה.

שאלה: נסעתי שבוע שעבר במונית שעצרתי באופן אקראי, ולא שמתי לב שהנהג הביא לי יותר מדי עודף, מה עליי לעשות עם הכסף כדי שלא יהיה גזל? אין לי דרך לאתר את הנהג.

תשובה: תעשי בכסף איזה דבר שרבים משתמשים בזה, ("צרכי רבים" בלשון חז"ל), כגון תתרמי לארגונים גדולים שעוזרים להרבה אנשים. ותתפלל, שה' יסובב את הדברים כך שנהג המונית יהנה מתרומתך.

עם בנו/בתו. ובפתחי תשובה (י"ד ק"א) כתב בשם ספר תפארת למשה, שד"ן בישולי ישראל מומר מחלל שבת בפרהסיא תלוי בשני הטעמים הנ"ל, שלפי הטעם שאסור משום שחוששים שמא יעיר דבר שאסור באכילה, אם כן אסור לאכול גם ממאכל שבישיל אותו ישראל שמחלל שבת בפרהסיא. אבל לפי הטעם השני - המאכל מותר, שהרי אין איסור חתנות עם בנו או בתו של מחלל שבת בפרהסיא. ובש"ת י"ב ע"א אומר (ח"ה ח"ד ס' י'), דן לגבי קופסאות שימורים הנעשים בקיבוצים חילוניים, הנעשים על ידי פועלים מחללי שבת בפרהסיא, אלא שישנה השגחה של רבנות מוסמכת, שכל המוצרים כשרים. והביא מחלוקת האחרונים בזה, מערכה לקראת מערכה, הללו אוסרים והללו מתירים. ומסיק: שיש להכשירם, ואין לחוש בזה משום בישולי גויים. ומהיות טוב על המשגיח להפעיל את החשמש שמבשל את השימורים הללו, לאחר שהפועלים הניחו את הקדרה על גבי האש).

ב. רק היין או המיץ ענבים שבתוך הכוס נאסר בשתייה, אבל היין או המיץ ענבים שנותר בבקבוק מותר בשתייה. והרצוי מברקים כאלו, לקנות יין או מיץ ענבים מפוסטר, שאז דינו כמבושל, שאין בו דין יין נסך, כדי שלא לבייש ולפגוע באבא, ולמנוע מריבות וכעסים. וסיפר לי אחי, הרב אהרון בן פורת, משגיח הרוחני של ישיבת מחנה ישראל, סיפור מוזעזע ביותר אודות אברך אחד חוזר בתשובה, שהזמין את אביו להתארח בביתו בשבת. ובאמצע הסעודה אמר לאביו שהוא לא שותה מהיין שמזוג, כי זה יין נסך. ואביו כעס מאוד: "מה אני כמו גוי? ככה אתה מדבר לאבא שלך?". לקח את מפתחות המכונית, ועזב בחורי אף את שולחן השבת, ונסע לביתו תוך חילול שבת. (ש"ת י"ב ע"א אומר ח"א ח"ד ס' יא אותיות כא,כב. ובסיים דבריו לרב: כתב: "והוצרכתי לכל זה, מפני שראיתי לאנשים אשר בשם חכם יכוננו שמחמירים בזה שלא כדין, ובמשך מהתנהגותם הלבנת פנים ותקלות רבות, ובודאי שאף במקום שראוי להחמיר מן הדין, את צנועים חכמה, לעשות הכל בתבונה רבה, שלא לגרום לרבי ומדנים, קאהה שנאה ותחרות, ומחלוקות בישראל ח"ו." ודי למבין." עכ"ל.)

שאלה: כאשר אני אוכל סעודה, ולפתע נצרך

שאל את הרב

מאת העורך הרב מנשה בן פורת שליט"א, מרצה בכיר ליהדות ומוסמך להוראה

שאלות ותשובות מתוך "שאל את הרב" באתר "יהדות נט", שאלות בהלכה וייעוץ אישי

ניתן לשאול באתר הנ"ל, או במייל mhbps2@etrog.net.il, או בטלפון 054-8486661.

שאלה: ההורים שלי הם חילונים, מחללי שבת בפרהסיא, ה' יחזירים בתשובה. יש לי 2 שאלות בזה:

א. אם אמא שלי בישלה מאכל בכלים כשרים, וגם עמדת לידה וראיתי שלא הכניסה שום דבר אסור בתוך התבשיל, האם מותר לאכול את מה שבישלה, או שיש לאסור את המאכל כמו בישולי גויים?

ב. אם אבי מזוג יין או מיץ ענבים לכוס, אני יודע שמה שבתוך הכוס נאסר משום יין נסך, השאלה, מה הדין לגבי היין שנשאר בבקבוק, האם גם הוא נאסר בשתייה או לא?

תשובה: א. מצד הדין אין אוסרים תבשיל שבישיל מחלל שבת בפרהסיא, ואין בו משום בישולי גויים. אבל יותר טוב לחוש לדעת האוסרים, וכדאי שאתה תדליק את האש, לאחר שאימך הניחה את הקדירה על הכיריים. כמו כן, כדאי שאתה תלחץ על כפתור ההפעלה בתנור החשמלי, לאחר שאימך הכניסה את המאכלים לתנור. (ישנם שני טעמים למה אסור בישולי גויים: או משום שחששו חז"ל, שמא הגוי יעיר דבר אסור בתוך התבשיל. או משום שלא רצו שיתחברו עם הגוי ויבואו להתחתן

כפר הנוער זוהרים

קרועים בין העולמות

הרב אשר יחיאל קסל, קב"ס כפר הנוער זוהרים, לנוער חרדי נושר, כותב על הנערים הקרועים בין העולם החילוני לעולם החרדי

כנסת רבים בעיר. בכל בית-כנסת היינו לומדים עשר דקות עד רבע שעה, שותים משהו, וממשיכים לבית הכנסת הבא. פעם שומעים שיעור, פעם לומדים חידוש קטן, ובעיקר מטיילים. אבא היה מספר לי אגדות מהגמרא. והשיא היה לפנות בוקר, כאשר היינו הולכים לכותל. זה היה הלילה שלי עם אבא, יש לי זיכרונות הכי מתוקים מהלילה הזה, ואני מבין כמה הלילה הזה הוא חשוב לחיי הרוחניים, אני בלילה הזה אוהב ללמוד, סיים מוטי את המונולוג באושר עילאי. **זה לעומת זה - מוטי למול יוסי.**

נוסיים בדבריו המאלפים של אחד מגדולי הדור זצ"ל: לפני כמאה שנה, היו יהודים בארה"ב, יראי שמים בתכלית, אשר שמרו את השבת במסירות נפש: הם סירבו לעבוד בשבת, למרות שידעו שבעקבות כך הם יפוטרו מהעבודה, ויגיעו עד לפת לחם. והנה, למרבה הפלא, בניהם חיללו את השבת בפרהסיא!! נשאלת השאלה: הייתכן? כיצד קרה כדבר הזה? הגאון הגדול, הרב משה פיינשטיין זצ"ל, כותב הסבר מדהים עם מסר חינוכי עצום: אותם אנשים צדיקים אמרו לבניהם בקול עצוב: "ילדים! אני עמדת בגבורה בניסיון, וויתרתי על הכסף למען השבת! ילדים אלו קלטו, כי השבת היא המקור להפסדים ולצרות, וכי אם אביהם היה עובד בשבת, הם היו עשירים. ועבור שמירת השבת יש לעמוד **בניסיון**: לוותר על העושר למען השבת. והרי לא כל אחד יכול לעמוד בניסיון ולכתוב את יצרו, לכן הם פרקו עול. ההורים היו צריכים לומר כך לעצמם ולבניהם: "בני היקר! לא הפסדנו דבר משמירת השבת, כי מחילול שבת לא מרוויחים אפילו פרוטה אחת. ואפילו אם אתה חושב שהפסדנו כסף בגלל השבת, אנחנו מאושרים עלי אדמות, כי הרווחנו מצווה השווה פי מיליון מהכסף הזה! כמו שאדם מאושר בקניית דירה, למרות שכביכול הוא הפסיד מיליון דולר, כי הוא זכה בדירה, כך ההרגשה שלי, שזכינו בדבר אשר לא יסולא בפז". אז הבנים היו מרגישים, שהשבת חביבה כל כך, ששווה כל כסף וזהב שבעולם, ואין כאן מקום לניסיון בכלל, הרי שזה היה משפיע עליהם שגם הם יקיימוהו. וכן בכל המצוות (ש"ת אגרות משה יו"ד כרך ג' סי' עא)

20 שנים שאני נמצא יום יום, מסביב לשעון, עם הנוער החרדי שעוזב את הדרך. בארבע השנים האחרונות אני פוגש אותם בעיקר ב"כפר הנוער זוהרים", המיועד עבור נוער חרדי נושר, בהיותו משמש שם כקב"ס הכפר. אלפי המקרים אליהם נחשפתי, הביאו לי תובנות רבות על הסיבות לנשיירה, ועל דרכי הטיפול בנוער זה. הלב נקרע מחדש, בכל פעם בו אני עומד בשערי הכפר, מול הורים עצובים, כועסים ומתוסכלים. אוהזים בידם נער עם עיניים כבדות, מבולבל, שאינו יודע מה לעשות עם עצמו. לבוש בגדים זרים ומוזרים. החלטתי, כדי למנוע דמעות וצער מאיתנו ומאבינו שבשמיים, לכתוב ולהדריך, מתוך ניסיון, בעלון הנפלא שבידכם, אשר נטל על עצמו לטפל בבניה כאובה זו. שלכם באהבה, אשר יחיאל קסל. (ליעוץ ושאלות והזמנת סדנאות והרצאות צלצלו 058-4228470 או באימייל kasel@kfar-zoharim.org.il)

מדוע ערך יוסי "תיקון שבועות" בחוות הסוסים?

לי: "אני רואה שאתה ילד קטן, אז תלך לישון". הלכתי מבוש הביתה. מאז אני לא הולך לבית הכנסת בליל שבועות. אפילו אחרי הבר מצווה, אבא המשיך ואמר לי: "אתה עדיין קטן! אם אתה רוצה לבוא ללמוד בבית הכנסת, זה בתנאי שאתה לא קם מהמקום, ונשאר לשבת עד אור הבוקר". "הרב", המשיך יוסי את המונולוג, "אני יכול לשבת שעתיים, בתנאי שאני לוקח קונצרט [כדורי הרגעה]. אבל יותר משעתיים אני צריך לקחת קופסא שלימה של קונצרט".

עכשיו הבנתי למה יוסי נמצא בין הסוסים. ליל שבועות בשבילו זה הלילה בו הוא הושפל בכל שנה ושנה, שהוא ילד קטן, והוא נשאר בבית. למרבה הפלא, הדבר גורם לו להישאר עד כל הלילה, כי הוא לא ילד קטן, אבל ללמוד בבית המדרש הוא לא מסוגל. והוא נמצא על יד הסוסים, שם אף אחד לא מעיר לו, אף אחד לא משפיל אותו, כאן הוא מוצא את מקומו.

ליל שבועות המיוחד של מוטי

בוקרו של יום החג, בקידוש פגשתי את מוטי. מוטי היה עם עיניים בורקות, הוא חווה הלילה חוויה גדולה, ניכר היה עליו שהוא ב'אורות' כמו שאומרים. ואני הסתקרנתי, במה שונה ליל שבועות של מוטי מליל השבועות של יוסי? "למה זכית הלילה להארה ולחוויה?", שאלתי את מוטי. והוא ענה לי: "אני אוהב את ליל שבועות, בליל שבועות זה הלילה היחיד שבו אני מצליח ללמוד". שמוטי יצליח ללמוד זה באמת נס, כי מוטי מאובחן בהפרעות קשב וריכוז, על סף הפרעות התנהגות. ולמרות שהוריו של מוטי עשו הכול למענו הם שלחו אותו מלכתחילה לזוהרים, כי הם הבינו שמוטי לא יוכל להיות במקום בו החוקים נוקשים. מוטי התקבל לכפר למרות שאין אנו מקבלים נערים שיש להם הפרעות התנהגות, כי הוא הגיע מטופל וכל משקעים. הוריו הלכו צעד אחרי צעד בהתייעצות עם מומחים, וההישג הגדול שלהם הוא שמוטי מצליח להשתלב בכפר, למרות שהוא סובל מהפרעות התנהגות.

ולכן כאשר ראיתי את עיניו הבורקות של מוטי, הסתקרנתי לדעת, איך הלילה הזה גרם לו לאורות? ומוטי סיפר לי, כי הלילה הזה של ליל שבועות גורם לו לזיכרונות טובים: "זה כמה שנים מאז שהייתי ילד קטן, בליל שבועות אבא שלי היה לוקח אותי לראות בתי

ליד הסוסים. הוא עושה תיקון ליל שבועות עם הסוסים", אמר לי יאיר במעט ציניות. מאחר ובכפר אין "כפיה דתית", יאיר לא אמר לו כלום, ורק שמח שהכול בסדר, והוא לא נעלם. אבל ליבי היה עליו, על יוסי, במה שונה הוא מכלל הנערים בכפר? מה מצא הוא באורוות הסוסים, בלילה הקדוש הזה?

יוסי היה בהלם כאשר הוא ראה אותי מתקרב לאורווה, זו הדמות האחרונה שהוא רצה לראות כרגע, ולכן הוא נעץ בי עיניים זועמות. על מה ולמה פלשת לשטח הפרטי שלי? "מה לך כאן?", הוא אמר לי, "אתה רב, אז תלך לבית המדרש!". אני התעלמתי, בירכתי אותו ב"חג שמח", והתיישבתי על הספה ששמו באורווה, כזו ספה של יום חול, והסתכלתי על הסוסים ועל יוסי. יוסי אחרי כמה דקות של שקט אמר לי: "הרב! אני כמו הסוסים לא מבין מה מיוחד בליל שבועות? לא מבין, למה אי אפשר ללכת לישון כמו בני אדם נורמליים? למה צריך להיות ערים הלילה? כי עם ישראל ישן לפני מתן תורה? אני אשם?", הוא אמר בהתרסה. "אז למה אתה לא הולך לישון?", שאלתי את יוסי. יוסי אמר לי כאשר הוא מושך בכתפיו: "נו, מה אני יעשה? ליל שבועות היום! מה אני ילד קטן? אני אישן בליל שבועות?".

האווירה קצת הפשירה, ויוסי התיישב לידי, והחל לשוחח על ילדותו בשכונת ירושלים, על התלמוד תורה בו הוא למד, תלמוד תורה ידוע לשם ולתפארת, על חבריו שלומדים היום ביישיבות הקטנות הטובות בירושלים, על משפחתו, על אביו שהוא תלמיד חכם ידוע ומפורסם, שהוציא ספרים בגולה ובנסתר. "אני ילד רע מבית טוב", נשף יוסי בכבדות. ואני המשכתי להתעניין, איפה אבא שלו מתפלל במשך השנה? ואיפה הוא לומד בליל שבועות? "אבא", הוא השיב על השאלה האחרונה, "לומד בליל שבועות עם חברותא, במניין אברכים בשכונה, וכשהייתי ילד הוא היה לוקח אותי לבית הכנסת שבו הוא למד. הוא היה לומד בבית הכנסת עם החברותא, ואני הייתי משתובב בחוץ. עד ששנה אחת שיחקנו בחוץ כמה ילדים, והפרענו לאחד השכנים, שטען שהערנו את ילדיו. הוא נכנס לבית הכנסת, וצעק על אבא: "מה אתה מביא ילדים לבית הכנסת? שילך לישון במקום להפריע בחוץ לשכנים!". אבא, שהשכן הפריע לו ללמוד, קם מהמקום ואמר

"משהו נעים ונחמד לא עוזבים לעולם", זהו כלל ברזל הידוע לכל בר דעת. המסקנה היוצאת מכך, שאם נשכיל לנטוע בילדינו את ההרגשה, שתורה ומצוות הינם דבר נעים, נחמד ומתוק, הרי שרוב הסיכויים שילדינו לא יינטשו את הדרך, ולמרות הקשיים. לעומת זאת, ילדים אשר נצרב בתודעתם שתורה ומצוות הינם עול קשה ומר, נמצאים הם בסיכון גבוה לנטוש את הדרך. לכן, נשתדל בכל עוז להצמיד את לימוד התורה ושמירת המצוות עם דברים מהנים, ולא חלילה להיפך. מה שנקרא בשפה הפסיכולוגית: "התניה חיובית" ו"התניה שלילית".

לפניכם מספר דוגמאות מעשיות: נערוך את סעודות השבת באווירה נעימה ורגועה, עם שירה בצוותא וחלוקת ממתקים. כדאי גם שהילדים יאמרו דבר תורה על הפרשה, מה שיביא להם מעמד מכובד ומחמאות. כך יצאו הילדים מהשבת עם טעם מתוק בפה, ויהיו להם זיכרונות נחמדים מהשבת. לעומת זאת, בית אשר סעודות השבת הן זירת קרב: צעקות, גערות ועונשים. כאשר ההורים מכריחים את הילדים לא לזוז משולחן השבת. ילדים אלו יש להם טעם מר מהשבת, והם יצטרכו להתאמץ הרבה כדי להמשיך ולשמוע את השבת... כמו כן, הקמית בבוקר צריכה להיות מתוך שירים ושמחה, שאנו קמים לעבודת ה' יתברך, ולא חס ושלום עם ספל מים על הפנים... ההליכה לבית הכנסת צריכה להיות פרס עבור הילדים הטובים. ואם הם לא מרגישים כך, אז נצמיד פרס או ממתק למתפלל בביהכ"ל, אבל בשום פנים ואופן אסור להכריח ילדים להתפלל, כדי שלא יחוו שנהא וסלידה מהתפילה. ישמע חכם ויוסף לקח לכל ענין וענין.

ליל שבועות של יוסי בחוות הסוסים

ליל שבועות בשנה הראשונה של כפר זוהרים גילה לי סוד נפלא, כי השיחות והדרשות ששמעו הנערים בימי ילדותם עדיין מקננות בליבם, והרי לך הראיה: בית המדרש שהוא כמעט ריק במשך השנה, מלא בליל שבועות בחבורות של לומדים. ולמרות זאת, הלילה הקדוש הזה לא השפיע על יוסי שלנו, יוסי של כפר זוהרים. הוא לא נראה היה בבית המדרש, ואפילו לא באזור בית המדרש. יאיר, המדריך של כיתתו, דאג לו כמו אב מסור, והוא חזר לדווח לי, שיוסי נמצא בחווה

לכבוד עלון "אור עליון"

כל חודש אני קוראת בשקיקה את העלון המרתק שלכם. בכל חודש אתם מפתיעים עם מאמרים וסיפורים חדשים, מועילים ומרגשים. בחודש שעבר קראתי את המאמר "מהו מקום המגורים המומלץ לבעלי התשובה?". שם כותב הרב דן, שלא מומלץ לבעלי תשובה לגור במרכז חרדי, מהבעיות המפורטות שם. בתוך הכתבה מוזכר גם שמו של מקום מגורי "קריית ספר". אז אני רוצה לומר את הצד השני של המטבע, ואני רוצה לספר מניסיוני האישי: אני ובעלי בעלי תשובה, ואנו גרים בקריית ספר, וממש מרוצים שם. נכון שאנחנו בעלי תשובה וותיקים, וגם אנחנו אשכנזים, אבל השכנים בבניין שלנו - חציים בעלי תשובה ספרדים, ואני מרגישה שהם מסתדרים פה יופי. לפני שבאנו לכאן, הזהיר אותנו איזה רב, שלא כדאי לנו לעבור לכאן, אבל ברוך ה' הסתדרנו. ואני ממליצה על שיטת השלבים, כמונו, בתחילה עברנו לאלעד, ואחר כך באנו לכאן, לקריית ספר.

תגובת הרב דן טיימקין: אם לכם טוב, אשריכם. אבל האם זו הנוסחה המנצחת, כאשר פורשים ספקטרום של מקומות נוספים? אני לא חושב! ולכן כאשר כותבים לרבים - צריכים להיות מודעים היטב ליתרונות ולחסרונות של כל מקום. במקומות קהילתיים יש יותר לחץ ותחרותיות, וההשפעה עלינו ובעיקר על ילדינו - אינה טובה לאורך זמן. וזה לא חידוש שלי אלא סטטיסטיקות מצערות בכל מחלקות הנוער של העיריות הנ"ל. גם הרב מאיר קסלר שליט"א, הרב של מודיעין עילית, בראיון ארוך אצלנו לאתר מענה, אומר בדיוק את אותה הדברים, ואף ביתר תוקף. אני בהחלט מסכים איתך שזה לא אומר שמקומות מעורבים הם הפתרון המושלם, ויש הרבה אפשרויות נוספות בספקטרום שבין שני הקצוות. בספר שלי: "מקום שבעלי תשובה עומדים" חלק ב', משם נלקחו הדברים, אני מאריך עוד עם הרבה מקורות והנהגות של גדולים בענין זה, וכל הרוצה להרחיב בסוגיה מוזמן לעיין בדברים שנכתבו שם בהרחבה.

הערות המערכת: א. ישנו הבדל עצום בין סוגים שונים של בעלי התשובה, ובין קהילות חרדיות שונות. ולענ"ד, המקום המומלץ ביותר לבעלי תשובה, הן השכונות החרדיות הספרדיות, המצויות

בדרך כלל בערי הפריפריה. ב. כתב מו"ר ועט"ר, מרן הגאון הרב עובדיה יוסף זצ"ל, בספרו ענף עץ אבות (עמ' כח): "מכאן מוסר השכל, שלא יקבע אדם דירתו בשכונה חילונית, פן ילמד ממעשיהם, וגם ילדיו ילמדו מילדי החילונים ויצאו לתרבות רעה, אלא ימכור כל מה שיש לו ויקבע דירתו בשכונה של החרדים לדבר ה'". ולכן לא אחד יתייעץ עם מורה דרכו הרוחני, המכירו משפחתו היטב.

לכבוד עלון "אור עליון"

התרגשתי מאוד לקרוא את הסיפור שהופיע בחודש שעבר, על אותו נער שבאבניק שחזר שוב הביתה, תרתי משמע, וכל זאת אודות לאהבה שהרעיו עליו הוריו, עד שאמר "אהבו אותי כל כך שלא יכולתי לעזוב". את הסיפור הזה תליתי על המקרה, וכשאני כמעט עומדת להישבר, ולזרוק מהבית את הבן שלי, שמאד מעצבן ועושה לנו הרבה בושות בשכונה, אני מסתכלת בסיפור הזה, וזה נותן לי כח להמשיך ולהשאיר אותו בבית. משפחה אחת אצלנו בשכונה זרקה את הבן שלה השבאבניק מהבית, אבל זה לא עזר להם, הוא לא חזר בתשובה, להיפך, הוא מצא לו איזה מחסן והוא גר שם, וממשיך עם השטויות שלו, והרבה יותר גרוע, וגם גורר את הבן שלי אליו. אני לא מבינה איך הם עשו כזה דבר? איך אפשר לזרוק ילד מהבית? אולי בגלל שהם חרדים מהבית, ואנו בעלי תשובה. נראה שהם לא קוראים את העלון החשוב שלכם. (הבן שלי לא מקלקל את האחים שלו, אדרבא, הוא מזהיר אותם מהדרך שלו. הבוקר הוא אמר לאח שלו הקטן: "מה אתה חושב שטוב לי עם הבגדים האלו, ואיך שאני נראה? אני מסכן, תתפלל עלי, אין לך מה לקנות ביי").

האמת, שמה שכתבתם, כך בדיוק אומר לי כל הזמן הרב אורי זוהר, ושכך הלך לו עם הילדים שלו: "צריך לחכות בסבלנות עד שגייע היום והוא יחזור לעצמו. כמו שאנחנו, כשהיינו חילונים, לקח לנו הרבה זמן לחזור בתשובה. כך הילדים האלו, מנסים ומנסים, ובסוף יחזרו בתשובה. צריך להשאיר להם מקום להיכן לחזור בתשובה". אבקש שתעשו פדיון נפש לבני, שיחזרו לדרך הישרה.

אני מצרפת לכאן את מה שכתבה הרבנית יהודית יוסף שתחיה, כלתו של מרן הרב עובדיה זצ"ל,

באתר "ככר השבת": "מאמצים כבירים הקדיש מרן לטיפול בנער המתמודד, ביצירת מסגרות המצטיינות ב"חנך לנער על פי דרכו", ובהקצאת משאבים. לפני מספר שנים, הגיעה אישה צעירה לביתו של מרן זצ"ל, וביקשה להכנס אליו בדחיפות. כמובן שביקשתי את רשותו של מרן, והכנסתי אותה לחדרו. "תשבי בבקשה", אמר לה מרן, והיא פרצה בבכי חסר מעצורים. בנה בשנות ה-20 לחייו, עזב את הישיבה ונטש בהדרגה את דרך התורה. כעת, בעלה מבקש לזרוק אותו מהבית, וטוען בלהט שאסור לתת לו אפילו דמי מחיה בסיסיים. היא לעומת זאת, חסה על בנה מחמדה, אך אינה רוצה להפר את שלום הבית. ובכלל, היא תוהה, אולי בעלה צודק? מרן שמע את הדברים בכאב, שתק שניות ארוכות, ואמר לה בנחרצות: "גברתי, אגיד לך עכשיו דבר חריף. בנושא הזה, אני אוסר עלייך לשמוע בקול בעלך. כל דבריו בטלים ומבוטלים. תקבלי את הבן הזה כמה שיותר, ותתני לו כל מה שהוא צריך. לא להרחיק אותו בשום אופן!". בוודאי שיש להיוועץ באנשים המתאימים בכל מקרה לגופו, במיוחד כאשר ישנם ילדים נוספים בבית, העלולים להיחשף להשפעה שלילית.

"בכמה הזדמנויות, הצביע מרן זצ"ל על מספר סיבות אפשריות לבעיית הנשיה. אחת מהן, מתחילה בתוך הבית פנימה. "יש ילדים שובבים כמו שדים..." אמר מרן, "מדלגים על ההרים ומקפצים על הגבעות. רבי לוי יצחק מברדיטשוב ע"ה, היה מלמד עליהם זכות, יש להם נשמה גדולה בתוך גוף קטן, הם לא יכולים לשבת במקום אחד... אם אדם לא ינהג נכון עם בנו, חס ושלום עלול להפסיד אותו. אם רואה אצלו איזו בעיה, לא יתקוף ויתנפל ויזעק זעקה גדולה ומרה. על פי רוב, הוא לא ישיג בכך כלום, רק ירחיק את הילד... שביל הזהב בחינוך, כפי שלימדו אותנו חז"ל, הוא "שמאל דוחה וימין מקרבת", אך בדור הנוכחי, היה אומר מרן, לפעמים צריך לקרב בשתי ידיים, כדי להביא את הילדים אל הדרך הישרה."

פדיון נפש על פי הקבלה
עם כוונות הרש"ש זצ"ל על ידי רב מקובל מומלץ על ידי כל גדולי הרבנים והמקובלים לרפואה, לפרנסה, להצלחה, למציאת הזיווג, לזרע של קיימא, לשלום בית, וכו'.
כל נספי הפדיון קודש
לחוצאת העלון
צלצלו 054-8486661
המקובל האלקי הרב בניהו שמואלי שליט"א, ראש ישיבת המקובלים "נהר שלום": "מצווה גדולה מאוד לעזור להם, וזכות הזאת תעמוד לכם בכל העניינים וחיים טובים, אמן".
אנו זקוקים לתרומות רבות! ניתן להפקיד בבנק הדואר, מס' חשבון 8362846, עבור עמותת "אור עליון".

פסיכולוגיה יהודית - פסיכודרמה
כואבת? כועסת? מסתגרת במחשבות על מה שהיה או על מה שלא היה? טיפול מלווה התחדשות לנשים, זוגות וילדים. הפרעות אכילה, התמכרויות, פחדים, טראומה ואובדן.
מטפלת מוסמכת בעלת המלצות רבות
צלצלו: 053-3354470 (תמרה)

בלעדי "אור עליון"? לאהרן שנים רבות ניתן לקבל את הקמע הפועל ישועות!
כל התורם יקבל במתנה אחד מהקמעות שונתבו על ידי זקן המקובלים הרב יצחק כדורי זצ"ל:
קמע כללי • קמע לרפואת הנפש והגוף • קמע לזיווג • קמע לשלום בית • קמע לזרע של קיימא
צלצלו 054-8486661 (אחרי השעה 15:00)

חזקיה יוסף חיים בן שרה ברכה
השוכב למעלה מארבעה חודשים בבית החולים, וזקוק לרחמי שמיים מרובים. בזכות תפילותיכם, ראינו בחודש ניסן - ניסים גדולים במצב בריאותו, בניגוד גמור לתחזיות הרופאים. אך עדיין הוא זקוק לתפילות רבות עד לרפואתו השלימה, בקרוב ממש, אמן.

סיפורי ישועות
אצלם פדיון נפש, וברוך השם הבדיקות יצאו נקיות, וגם כאבי הבטן חלפו להם. הבטחתי להתקשר ולבשר לכם על הישועה, ואני מקיים את הבטחתי. תזכו למצוות.

אבי שיחיה היה צריך לעבור ניתוח לב פתוח, בכדי להחליף שני מסתמים בלב. לפני הניתוח עשינו "פדיון נפש" אצלכם. וברוך השם ראינו ישועות גדולות. הניתוח הצליח, ואבי מרגיש טוב. אחר כך ראינו עוד נס גדול: הרופאים אמרו שצריך להשתיל לאבי קוצב לב, כמובן שפניתי אליכם, שתעשו לפני הניתוח "פדיון נפש". והרב בייך את אבי, שבעזרת השם שלא יצטרך בכלל את הקוצב לב. ובאמת, בסוף לא היה צריך את ההשתלה, קצב הלב מתפקד כראוי בלי הקוצב לב.

אני אברך כולל, והיו לי כאבי בטן חזקים למעלה משנה, הרופאים לא מצאו את סיבת הכאבים, ושלחו אותי לעשות בדיקות, אולי יש לי גידול סרטני. פחדתי מאד שימצאו אצלי את המחלה, אבל גם פחדתי שאם לא ימצאו אצלי כלום, אז איך הרופאים יטפלו בכאבי הבטן שלי? עשיתי
צלצלו 054-8486661 (לאחר השעה 16:00)